

Čistá Bosna a Hercegovina do roku 2019?

Lenka Šteflová

Válka přináší oběti. Proč by ale jejími následky měli trpět lidé i v době míru, včetně generace, která ozbrojený konflikt ani nepoznala? Ačkoliv se může zdát, že tento problém na Balkáně patnáct let po válečném konfliktu ztratil svou aktuálnost, je tomu právě naopak. Podle statistik ještě v loňském roce zahynulo na území Bosny a Hercegoviny (BiH) v důsledku exploze nášlapných min 28 lidí. V roce 2008 byl tento počet více než dvojnásobný.

Nášlapné miny dnes pokrývají 1 683 km², tzn. okolo 3,5 % rozlohy země, a přímo ohrožují více než milion jejích obyvatel. V letech 1996–2007 si minové dědictví v BiH vyžádalo 1 590 obětí. Podle odhadů se zde nachází kolem milionu kusů min a nevybuchlé munice na zhruba 11 000 lokacích.

S deminací¹ Bosny a Hercegoviny se začalo ihned v roce 1995. V současné době působí v zemi 36 akreditovaných organizací specializujících se na tuto činnost. Jednou z nich je i Centrum pro odstranění min v BiH (BHMAC),

¹ Tento pojem používám s odkazem na jeho užití v jiných cizích jazycích, angličtině (demining), francouzštině (démination), z nichž byl převzat do jihoslovanských jazyků (např. deminiranje). Čeština zná zatím podle výkladových slovníků pouze termín „odminování“, popř. „odminovávání“.

jehož činnost spadá přímo pod Ministerstvo veřejné správy (Ministarstvo civilnih poslova BiH). Mezi hlavní úkoly BHMÁC patří koordinace protimínových akcí v této zemi, ale také pomoc lidem postiženým výbuchem miny. V materiálech této instituce se konkrétně píše, že posláním centra je „implementovat všechny vytyčené úkoly v rámci protimínového programu, dosáhnout znovunastolení bezpečného prostředí vytvořením podmínek pro normální život i rozvoj země a integrace lidí zraněných minami do společnosti.“

S těmito úkoly, zaměřenými na zvýšení informovanosti obyvatel, jsou úzce spojeny propagační snahy. Turistům mohou být známy tabule s lebkou a zkrácenými hnáty v červené barvě. Ty vymezují nebezpečné prostory, kde existuje vysoké riziko výskytu min. Bylo také realizováno několik kampaní. Jedna z nich s názvem „Pro jistý krok“ („Za siguran korak“) odkazuje na skutečnost, že každý může pomoci, a je zároveň výzvou proti odstraňování výstražných značek. Letáky a billboardy reprezentující tuto kampaň obsahují především kontaktní telefonní čísla, na něž lidé mohou podávat jakékoliv informace o minových polích a s nimi související problematikou. Doplňuje je sugestivní ilustrace člověka popsaného názvy bosenských měst, kde jsou vyznačená místa s minami. K prominovým projektům také patří vzdělávací programy. V současné době, od února do června tohoto roku, probíhá projekt zaměřený na děti základních škol, jejich učitele a zástupce místních komunit. Hlavním záměrem je organizovat a podporovat osvětu ohledně rizik spojenými s minami. Konkrétně bude vybráno deset základních škol a celý projekt bude dotován částkou 60 000 dolarů.

Stejně jako po válce i dnes se pracovníci těchto institucí musejí potýkat s četnými komplikacemi. Po částečném uklidnění situace v zemi v druhé polovině 90. let byly miny považovány za lukrativní zboží a platily se za ně velké peníze. Docházelo doslova k „honu za minami“ a chtíč takto si přivydělat zavinil nejedno lidské neštěstí. Lidé mimo jiné často používali miny místo poplašného zařízení, aby jim nikdo nemohl vykrást dům. Dokonce se objevily i případy, kdy si dotýčný rozesel miny po celém domě a okolí. Zaminované byly také hromadné hroby. Mezi hlavní problémy dneška patří mizení výše zmíněných tabulí. Stávají se buď překážkou pro místní, kteří je odstraní, nebo pro turisty, pro něž představují cenný suvenýr. Rybáři a pastýři navíc většinou značky ani nerespektují. Největším problémem z hlediska lidského faktoru je i v současnosti utkvělá domněnka nedotknutelnosti: „mně se přece nic stát nemůže.“ Ničivou sílu miny ale ve skutečnosti může spustit svou vahou i právě narozené dítě. Otázkou je rovněž životnost min. Bohužel ani dnes nelze s určitostí říci, jak dlouho ukrytá mina zůstane funkční.

I přesto, že Bosna a Hercegovina má dnes jeden z nejlepších systémů odminovávání na světě, nelze předpokládat, že do pár let bude území zbaveno min úplně. Kromě největšího problému při deminaci, který představuje skutečnost, že většina minových polí není řádně popsána, se musí organizace

potýkat také s úbytkem peněz věnovaných na tuto činnost. BiH by tak měla být podle posledních plánů „vyčištěna“ nejdříve v roce 2019.

Podle mezinárodních organizací zemře ročně na světě 5 400 – 6 800 lidí na následky exploze nášlapných min.

Základním kamenem mezinárodního úsilí k ukončení utrpení a obětí způsobených protipěchotními minami je *Úmluva o zákazu použití, uskladňování, výroby a transferu protipěchotních min a o jejich likvidaci*, známá též jako *Ottawská úmluva*. K 1. dubnu 2009 přistoupilo k Ottawské úmluvě 156 států, včetně České republiky. Bohužel největší výrobci a uživatelé nášlapných min, jako jsou USA, Čína, Rusko, dohodu nepodepsaly.

Na 4. dubna připadá Mezinárodní den boje proti minám, vyhlášený OSN.

„Nikdy nevíš, kdy vybuchne.“

Na minová pole se člověk může dostat při svých cestách po Balkánu zcela náhodou, stačí nerespektovat nápisy „Pazi, mine!“ Já jsem se na jedno takové dostala v rámci exkurze se slovinskými studenty z Fakulty sociálních věd. Na cestě nás doprovázel Roman Turšič z Mezinárodního úvěrového fondu pro odminování a oběti nášlapných min (International Trust Fund for Demining and Mine Victims). Jedná se o neziskovou organizaci, kterou založilo Slovinsko společně s vládou USA v roce 1998. Jejím posláním je projekt na stabilizaci jihovýchodní Evropy se zaměřením na protiminovou činnost a s ní

spojené aktivity. Na žádost donátorů byla působnost ITF postupně rozšířena také na Kypr, Střední Asii, Latinskou Ameriku a Blízký východ.

Minové pole, kam jsme se vydali, se nacházelo nedaleko města Visoko. Na první pohled měl člověk pocit, že se ocitl v přírodě někde na venkově. Minuli jsme několik nově postavených domů, babičku s vnoučaty i několik traktoristů orajících pole. Občas se za okny našeho autobusu mihla kráva či jiné hospodářské zvíře. Po příjezdu na místo se nám naskytl trochu jiný obrázek. Muži ve speciálních oblecích s detektory kovů, psi a velký, ač trochu atypický, stroj. První, co nás do jisté míry vyděsilo, věc pro deminátoře tak samozřejmá, bylo nahlašování našich krevních skupin. Člověk si v tu chvíli uvědomil, na jakém místě se to vlastně ocitl. Na druhou stranu ale dlužno říci, že většina z nás svou krevní skupinu ani neznala, takže bylo štěstí, že se nikomu nic nestalo.

Postupně jsme po skupinách obešli jednotlivá stanoviště, na nichž jsem se dozvěděli více o procesu deminace, a to třemi různými způsoby. V prvním se pracovalo se speciálně upravenými stroji, jichž využívá bosenská vláda asi dvě desítky. Tento způsob lze ale použít pouze v případě, je-li k tomu uzpůsoben terén, a navíc tyto stroje slouží především k hledání tzv. protitankových min. Zadruhé se využívají k hledání min psi. V Bosně a Hercegovině je jich v současné době k dispozici přes osmdesát, hlavně němečtí ovčáci a labradoři. A do třetice k tomuto účelu slouží detektory kovů, jejichž mechanismus je složitější a ne vždy bývají tyto přístroje naprosto spolehlivé. Z bezpečnostních důvodů mohou deminátoři, kterých je v BiH okolo 3 000, pracovat jen několik hodin denně. Za odvedenou práci sice dostanou celkem dobře zapláceno, ale člověk se musí smířit s neúprosnou statistikou čítající pět mrtvých deminátorů v pracovní době za rok. Ženy takové zaměstnání v BiH nevykonávají.

V závěru můžeme konstatovat, že toto povolání představuje nejenom zátěž fyzickou, ale hlavně psychickou. To ovšem nic nemění na tom, že i humor může sloužit jako její ventil. A tak jsme se např. v souvislosti s otázkou ohledně žen, setkali i s reakcí, že prý už i sama mina je jako žena: „*nikdy nevíš, kdy vybuchne!*“

Zvláštní poděkování patří Studentskému sdružení obrany Slovinska (Društvo študentov obramboslovja Slovenije – DŠOS), které mi umožnilo zúčastnit se exkurze zahrnující i návštěvu minového pole.

Zdroje:

<http://www.mineaction.org/>

<http://www.unog.ch/>

<http://www.bhmac.org>